

STADSDICHTERSCHAP IN DE ZEVENTIENDE EEUW.
JAN VOS (1610-1667) EN AMSTERDAM

Nina GEERDINK

Abstract – In seventeenth-century Amsterdam, poets showed their commitment to their city by praising it, its council and its politics in poems and *tableaux vivants*. Supported by rich and powerful city regents who acted as patrons, some poets achieved the unofficial status of ‘poet laureate’ of Amsterdam. One of them was Jan Vos (1610-1667). As this article shows, Vos maintained and cemented this status in his poetry, promoting himself as a city poet and underlining that he expected something in return from the regents.

Het IJ is ‘roemryk’, ‘vreedebaarnd’ en ‘de scheeprijkst aller vloedn’. Amsterdam is het ‘hoofd der watersteeden’, de ‘grootste koopstad van Europa’ en haar inwoners zijn ‘lantverrijckend’. Dit zijn zomaar enkele superlatieven en andere lofprijzingen uit zeventiende-eeuwse poëzie. Al vanaf de opkomst van de autonome stedelijke cultuur in de veertiende eeuw vervulden dichters een bijzondere positie in de stad (Brinkman 2011; Pleij 2007, 16-110; Pleij 1991). In zeventiende-eeuws Amsterdam was dat niet anders en enkele dichters ontwikkelden zich als gevolg van de stimulerende cultuurpolitiek van de stedelijke regenten tot ‘stadsdichters’ (Porteman e.a. 2008, 352-355; 403-408). Een van de eersten was Joost van den Vondel (1587-1679). Ook anderen toonden hun enthousiasme over de stad, en bij publieke aangelegenheden werden soms opdrachten uitgedeeld. Het waren vaak dezelfde dichters die in opdracht van de stadsregering schreven, en behalve Vondel hoorde ook Jan Vos (1610-1667) daar bij.¹

De katholieke Vos was een geboren en getogen Amsterdammer die een glazenmakersbedrijf runde in de Kalverstraat. Toen in 1641 zijn gruweltragedie *Aran en Titus* op de planken van de Amsterdamse schouwburg kwam, vestigde hij in één klap zijn naam in de wereld der letteren. Het grote publiek was razend enthousiast: *Aran en Titus* kende een recordaantal opvoeringen. Ook de literaire elite was onder de indruk: dichters als Hooft, Huygens, Vondel en vooral Van Baerle schreven elkaar brieven en drempeldichten voor de publicatie, waarin ze hun verwondering kenbaar maakten over deze ‘dichtende glazenmaker’.² Na

* De auteur is verbonden aan de Vrije Universiteit Amsterdam en de Radboud Universiteit Nijmegen.

¹ Met dank aan Ton van Strien voor zijn opmerkingen bij een eerdere versie van dit artikel.

² Over die verwonderde reacties: Geerdink 2011.

zijn toneel doorbraak ging Vos ook gedichten publiceren. Waarschijnlijk via Van Baerle kwam hij in contact met de Amsterdamse stadsregenten en een groot deel van zijn gedichtenproductie is aan hen en hun stad gewijd. Het woord 'Amsterdam' komt in de gedichten van Vos al 254 keer voor, maar wanneer ik ook 'Y' en 'Amstel' (als *pars pro toto*) en de talloze andere metaforische omschrijvingen van de stad zou meetellen, dan werd dit aantal met gemak verdubbeld. In talloze gedichten schreef Vos over Amsterdam, de stadsregenten en het beleid van die regenten. Er vloeide niets dan lof uit zijn pen.

Amsterdam was vanaf het eind van de zestiende eeuw steeds groter, machtiger en beroemder geworden en op het moment dat Vos met de Amsterdamse regenten in contact kwam, was de stad op het hoogtepunt van haar groei. Amsterdam consolideerde haar macht en roem rond het midden van de eeuw door zich te profileren als 'zelfbewuste stadsstaat' (Frijhoff e.a. 2005, 9-13). De stadsregenten speelden hierbij een belangrijke rol. De regeringsfuncties in Amsterdam werden uitgevoerd door een relatief kleine groep mensen die veelal door familiebanden met elkaar verbonden waren. Deze regentenelite bestond uit rijke kooplieden, die zich in de loop van de zeventiende eeuw ontwikkelden tot voltijds bestuurders (Dudok van Heel 2008; Lesger 2008; Elias 1903-1905). Veruit de machtigste positie was die van burgemeester. Daar waren er vier van, die op één na elk jaar wisselden. De burgemeesters hadden benoemingsrecht over alle andere functies in het stadsbestuur en over vrijwel alle andere stedelijke instellingen (Van Nierop 1997). Bovendien hadden ze grote invloed op de gewestelijke, nationale en internationale politiek – Amsterdam bracht de meeste belasting op en was daarom het machtigste lid van de Hollandse Staten, die op haar beurt weer het machtigste lid van de Staten-Generaal waren (Lesger 2008).

De stad en de stadsregenten voeren wel bij alle positieve aandacht en de ondersteuning van hun beleid door dichters als Vos, en daar mocht dan ook iets voor worden terug verwacht. Inderdaad werden dichters soms betaald voor hun gedichten (Spies 1991). Vaker resulteerde hun betrokkenheid bij de stad in geschenken of uitnodigingen bij stedelijke festiviteiten of bij de bestuurders thuis. Omdat de Amsterdamse stadsbestuurders op vele terreinen een vinger in de pap hadden, konden ze voor de dichters bovendien een belangrijke functie hebben als bemiddelaars voor banen of opdrachten.

De relatie tussen Vos en de regenten zou gekarakteriseerd kunnen worden als een patronagerelatie: een asymmetrische, wederkerige relatie van langere duur waarbinnen kapitaal uitgewisseld werd.³ Met zijn lovende gedichten

³ Voor deze definitie: Nauta 2002. Op de patronagerelatie tussen Vos en de regenten en de rol die gedichten daarin speelden, ga ik in mijn proefschrift, dat naar verwachting in 2012 verschijnt, uitgebreider in.

ondersteunde Vos beleid en imago van de regenten, en in ruil daarvoor kreeg hij financiële vergoeding, geschenken, uitnodigingen en bemiddeling. Vos kon een sociaal netwerk opbouwen in regentenkringen, de burgemeesters gingen jaar in jaar uit akkoord met zijn herbenoeming als schouwburg-hoofd, voerden een tolerant beleid ten aanzien van katholieken zoals Vos en benoemden hem in 1652 tot stadsglazenmaker.

Je zou Vos een stadsdichter *avant la lettre* kunnen noemen omdat hij net als hedendaagse stadsdichters speciale aandacht had voor de stad, in ruil voor bepaalde gunsten van die stad. Hij deed dat alleen niet in een dienstverband, en de gunsten hadden niet de vorm van een geldelijke beloning: de functie van stadsdichter zoals we die nu kennen, bestond officieel niet.⁴ Dat betekende dat Vos zelf invloed kon uitoefenen op de invulling van zijn stadsdichterschap. Zijn gedichten speelden daarbij een grote rol. In dit artikel laat ik zien hoe dat precies werkte.

Vertoningen in opdracht van de stad

De eerste keer dat Vos in opdracht van de stad dichtte, was in 1648. Hij werd toen, samen met Geeraerd Brandt (1626-1685) en Samuel Coster (1579-1665), gevraagd de viering van de Vrede van Munster op te luisteren met *tableaux vivants* (Snoep 1975, 77-82; Smits-Veldt 1997). ‘Vertoningen’, zoals de *tableaux vivants* door de zeventiende-eeuwers werden genoemd, waren stille voorstellingen door levende personen, met weinig handelingen (Hummelen 1973, 151-152). Vos moest de thema’s bedenken, de vertoningen ontwerpen en begeleidende gedichtjes schrijven. Waarschijnlijk regisseerde hij de vertoningen ook. Bij de uitvoering werd hij bijgestaan door schilders, decorbouwers en ambachtslieden.⁵ Vos kweet zich van deze taken blijkbaar zo goed dat hij sindsdien de vaste vertoningenmaker van de stad lijkt te zijn geworden. Steevast werd hem gevraagd vertoningen te ontwerpen bij festiviteiten in de stad, en meestal zal hij daarvoor betaald zijn.⁶ In 1649 verzorgde Vos vertoningen

⁴ Het stadsdichterschap lijkt de laatste jaren in Nederland en Vlaanderen in opkomst: steeds meer steden betalen een dichter om voor een of enkele jaren als stadsdichter te fungeren, vgl. Speet 2008 en Droog 2011.

⁵ Van vertoningen die Vos in 1659 ontwierp, is bekend dat ze door schilders uitgevoerd werden, vgl. Snoep 1975, 85. In andere jaren zal dat niet anders zijn geweest: al bij de rederijkers werkten schilders en literatoren samen aan ontwerp en uitvoering. De eindverantwoordelijkheid lag meestal bij de literatoren (Ramakers 1996b, 173, 180). Hummelen 1999 laat zien dat rederijkers veel toneelattributen hergebruikten in *tableaux vivants*.

⁶ Uit archieven blijkt dat hij in ieder geval twee keer betaald kreeg voor vertoningen: in 1654 en in 1659, resp. 400 en 150 gulden (Worp 1879, 19-20).

bij de intocht van Geeraerd Bicker als drost van Muiden, in opdracht van de stedelijke regeringen van Muiden, Weesp en Naarden, maar zeer waarschijnlijk dankzij bemiddeling van de Amsterdamse burgemeestersfamilie Bicker. Hij maakte voor de tweede keer vredesvertoningen in 1654, toen de Republiek en Engeland de Eerste Engelse Zeeoorlog beëindigd hadden. In 1659 en 1660 ontwierp hij vertoningen omdat Amsterdam bezocht werd door delegaties van de Oranjefamilie: in 1659 door Amalia van Solms, haar dochter en schoonzoon, en de keurvorstin van Brandenburg; in 1660 door Mary Stuart en haar zoon, de latere stadhouder Willem III. Toen drost Bicker in 1666 opgevolgd werd door Nicolaas van Vlooswijck – opnieuw een Amsterdamse burgemeesterszoon – werd Vos voor de laatste keer gevraagd vertoningen te maken.⁷

Dat Vos steeds gevraagd werd als vertoningenmaker zal ook iets te maken hebben met de functie als schouwburghoofd, die hij sinds 1647 bekleedde – traditioneel werden vertoningenmakers geworven uit toneelkringen. *Tableaux vivants* waren al in de middeleeuwen een zeer gangbaar element van stedelijke festiviteiten zoals inkomsten en ommegangen. Plaatselijke rederijkersgezelschappen hadden in de zestiende eeuw een belangrijke positie verworven in organisatie en ontwerp van de vertoningen. De rederijkersvertoningen maakten deel uit van een feestcultuur (Van Dixhoorn 2009, 193-207; Ramakers 1996a; Ramakers 1996b, 167-187). Die cultuur had belangrijke maatschappelijke functies: het creëren van saamhorigheidsgevoel tussen onderdanen en bestuurders en het onderhandelen over de machtsverdeling tussen steden en hogere overheden en tussen steden en inwoners (Koopmans e.a. 2010; Falkenburg 1999; Schuffel e.a. 1998, 325). Dat gold zeker ook voor de vertoningen in zeventiende-eeuws Amsterdam. De vertoningen moesten bijdragen aan het gezag van de stad en de overheden binnen en buiten de stad. Ze waren, met al hun pracht en praal, uitermate geschikt om het aanzien van de regenten te vergroten en het beeld dat zij van zichzelf creëerden te bevestigen, ook als uitingen van rijkdom en kunstinteresse.⁸

Bij het bezoek van Amalia van Solms en haar gezelschap in 1659 waren er bijvoorbeeld verbeeldingen van de Eendracht, de zeven provincies (ieder afzonderlijk), keizer Adolf en verschillende Duitse keurvorsten, de voorvaders van Willem III vanaf Willem van Oranje (ieder afzonderlijk), Willem III zelf, de Dankbaarheid en ten slotte Amsterdam. Acteurs werden aangekleed als de verbeelde personen, of als personificaties zoals de stedenmaagd van

⁷ Zie voor een beschrijving van enkele vertoningen en de begeleidende gedichtjes Vos 1662, 577-654; Vos 1671, 181-196. Over de vertoningen van Vos: Snoep 1975, 77-89.

⁸ Dit argument heb ik ontleend aan Erenstein 1998, die zich richt op pracht en praal bij Italiaanse inkomsten.

Amsterdam, en omgeven door decor, personages en attributen die de functie van persoon of personificatie ondersteunden en prezen. In de beschrijvingen worden alle voorvaders van Willem III als helden vereerd, maar uiteindelijk lijkt de pracht en praal van deze optocht toch vooral een eerbetoon aan de gulle Amsterdamse stadsregenten. Niet voor niets eindigde Vos de optocht met de wagen waarop Amsterdam verbeeld werd – als wereldhandelscentrum (verbeeld door Mercurius en vier continenten vol vruchten), vertegenwoordiger van de zeevarende natie (verbeeld door een scheepskroon) én als stad der dichters (verbeeld door Apollo). En in de wagen daarvoor, die de Dankbaarheid vertegenwoordigde, werden in opdracht van Holland, waarvan Amsterdam toch de belangrijkste representant was, allerlei geschenken in een oranje sluier verzameld. Het ging hier dus om de dankbaarheid van Amsterdam jegens de Oranjes, waarmee de Amsterdamse rijkdom en gulheid getoond werd – een rijkdom en gulheid waarvan de hele intocht het bewijs vormde.

De vertoningen hadden dus een belangrijke functie in de Amsterdamse zelfverheerlijking en ze waren bovendien het ideale middel om die verheerlijking onder de aandacht te brengen van een groot publiek. Het ‘volk’ werd er wellicht eerder door aangesproken dan door gekunstelde poëzie, en kon bovendien zelf een rol spelen bij de festiviteiten (Koopmans e.a. 2010, 5-7; Van Dixhoorn 2009, 193; Ramakers 1996b, 170; Snoep 1975, 12). Het is waarschijnlijk onder andere hierom dat de Amsterdamse regenten nogal hingen aan woord-beeldcombinaties zoals de vertoningen. Gary Schwartz heeft betoogd dat de vele mengvormen van woord en beeld, en de bespiegelingen daarover in literaire en theoretische teksten (die hun hoogtepunt bereikten in de tijd dat Vos werkzaam was) sterk gestimuleerd werden door de Amsterdamse regenten. De machtige Amsterdamse regenten zagen rond het midden van de zeventiende eeuw hun verheerlijgingsbehoefte het liefst gestild in meer dan één kunstvorm (Schwartz 1995). Vos kwam met zijn vertoningen tegemoet aan deze voorkeur van de stadsregenten.

De stadsdichter over de stad

Naar alle waarschijnlijkheid heeft Vos behalve de gedichtjes bij de vertoningen nauwelijks gedichten over de stad geschreven in opdracht. Misschien is hem wel eens de suggestie aan de hand gedaan iets te schrijven naar aanleiding van een stedelijk *event*, maar van een officiële opdracht is in de archieven niets terug te vinden en er is slechts één gedicht waarvan bekend is dat Vos er een financiële vergoeding voor kreeg. De *Vergrooting van Amsterdam*, een lang gedicht dat Vos in 1662 schreef ter ere van de vierde stadsuitleg,

In feite was Amsterdam vaker wel dan niet betrokken bij oorlogen, maar sinds die hele belangrijke vrede van 1648, de Vrede van Munster, werden Amsterdam en vrede toch voortdurend aan elkaar gekoppeld. Wanneer Amsterdam betrokken was bij een oorlog, verdedigde Vos dit met het zogenaamde *ex bello pax*-motief: de oorlog was 'noodzakelijk kwaad' om de vrede in de stad veilig te stellen. In een lijkdicht voor burgemeester Andries Bicker bijvoorbeeld:

Hy dreef het leeger voort om naa de Vreê te gaan.

Wie vreê bevecht verdient lauwrier, en olyblaân.

(Vos 1662a, 691-694, v. 75-76)

De Vrede van Munster wordt hier gepresenteerd als een verdienste van Bicker, die inderdaad een voorvechter van die vrede was geweest.¹²

De Vrede van Munster, of eigenlijk de strijd die door deze vrede beëindigd werd, beïnvloedde het lofdiscours. In de gedichten van Vos gaat het voortdurend over de 'vrijheid' van Amsterdam. Het is een term met vele betekenissen, terugverwijzend naar de vrijheidsstrijd die de Opstand was, maar in de lof voor Amsterdam ook naar de onafhankelijkheid van de stad, de gewetensvrijheid van de burgers, en de vrije handel (Meijer Drees 1999; Spies 1999; 1997; 1994). Bicker is in zijn lijkdicht dan ook de 'Zuil van 't vrye Landt' (v. 108): dankzij hem viert 'Vryheid' nu hoogtij, ten koste van 'Staatzucht', 'Bedrogh', 'Strooplust', 'Geweldt', 'De Schijn van Godtsdienst, en hun Andre vloekverwanden [en hiermee samenhangende vloeken, NG]' (v. 64-68).

De bloei van de stad wordt in het lijkdicht voor Andries Bicker op diens conto geschreven. Ook in andere gedichten worden de stadsregenten vaak genoemd als de aanstichters of behoeders van vrede, vrijheid, welvaart en andere stedelijke 'deugden'. Andere topen die deel uitmaken van de lof voor Amsterdamse regenten als goede regeerders zijn hun rechtvaardigheid, hun standvastigheid en hun trouw. Als echte 'vaders' doen ze alles voor hun stad en de burgers.¹³ Deze lof wordt voor het voetlicht gebracht in gedichten naar aanleiding van allerlei stedelijke gebeurtenissen, maar Vos schreef ook veel gedichten speciaal ter ere van een of meerdere regenten. Dat zijn lijkdichten, zoals het gedicht dat Vos schreef bij het overlijden van Bicker, of lofdichten bij persoonlijke politieke successen.¹⁴ In enkele gedichten die op

¹² Andries Bicker was al sinds 1627 bijna onafgebroken burgemeester, en ook zijn broer Cornelis was vanaf 1646 af en toe burgemeester. Samen met de familie De Graeff vormden ze tot 1650 de machtigste factie in de Amsterdamse regering, vgl. bijvoorbeeld Balbian Verster 1932, 19-24.

¹³ Over de representatie van de Amsterdamse regenten in tekst en beeld bijv. Spies 1994, 1999; Jensen Adams 2009, m.n. hoofdstukken 2 en 5.

¹⁴ Zoals bijvoorbeeld een gedicht ter ere van de benoeming van regent Joan Huydecoper tot kapitein: 'Hopmanschap van den Eed. Heer Joan Huidecooper...' (Vos 1662a, 208-211).

schuttersstukken te lezen zijn, propageert Vos het belang van de schutterij en haar kapiteins voor de stad en in ruim tachtig portretgedichten bezingt hij de verdiensten van burgemeesters en andere stadsregenten, en van hun echtgenotes.

Behalve portretgedichten over regenten en hun vrouwen, die de helft van het totale aantal portretgedichten in zijn verzameld werk uitmaken, schreef Vos gedichten bij portretten van politieke figuren met internationale allure en Amsterdamse geleerden, artsen en kunstenaars. In sommige gevallen zijn ook deze gedichten in verband te brengen met de regenten. Zo zal het portretgedicht bij een portret van Maria de Medici als lof voor de regenten gefunctioneerd hebben (Vos 1662a, 148). Dit portret hing in het stadhuis, en door erover te schrijven, besteedde Vos aandacht aan het stedelijke kunstbezit.¹⁵ Bovendien is de lof op het leiderschap van De Medici in Vos' gedichtje zo algemeen geformuleerd, dat die in verband gebracht kon worden met het leiderschap van de Amsterdamse burgemeesters. Ten slotte riep Vos door het gedichtje over dit portret de feestelijke ontvangst van de vorstin door de stadsregering in 1638 in herinnering, ter ere waarvan het portret gemaakt werd. Op die manier onderstreepte hij de internationale allure van Amsterdam en haar regering.

Soms ondersteunde Vos het Amsterdamse beleid heel direct. Een voorbeeld van een gedicht waarin dat gebeurt, is 'Op 't afhouden der boomen van de Ossen- en andere bygelege Markten, &c.' (Vos 1671, 161-165). Dit gedicht moet ten tijde van de vierde stadsuitleg geschreven zijn, toen de thesauriers besloten hadden de Ossenmarkt te verplaatsen ten behoeve van het doortrekken van de Herengracht.¹⁶ De Ossenmarkt was een geliefde wandelplaats en op dit voornemen werd dan ook weinig enthousiast gereageerd (Bakker 2004, 88). Vos woonde zelf aan de Ossenmarkt en zat dus boven op de kritiek van zijn stadsgenoten. Toch schreef hij een gedicht dat de beslissing van de thesauriers verdedigde.

Direct in de eerste regels wordt gesteld dat het 'wufte graauw' zich onrecht verzet tegen het verwijderen van de bomen op de Ossenmarkt: 't Besluiten van de Raadt wordt zelden goedt geschat' (v. 4). Vervolgens krijgen de critici, gerepresenteerd door de 'Boomnimf', toch uitgebreid gelegenheid hun zorgen te uiten, maar het laatste woord is voor de Bouwkunst, die met Vrede en Rijkdom aan haar zijde uitlegt waarom het verplaatsen van de Ossenmarkt noodzakelijk is:

Dat Amsterdam dit Bosch ter aarde heeft gesmeeten,
Is niet uit weelde*; maar uit hooge nootd gedaan. *onnodig verlangen

¹⁵ Het portret, door Gerard van Honthorst, bevindt zich nu in het Amsterdam Museum, inv. nr. SA 3047.

¹⁶ Dat besluit werd genomen op 20 november 1663 (Abrahamse 2010, 178).

Daar 't menschdom dak ontbreekt mach geen geboomte staan.
 Men schuilt veel veiliger in huizen dan in blaadren.
 [...]
 De boomen moeten voor een stadt vol huizen wijken.
 Daar menschen wonen kan men 't algemeen verrijken.
 (v. 94-97, 109-110)

Het bouwen van nieuwe huizen – voor de stedelijke elite, maar dat staat er niet bij – wordt door Bouwkunst gepresenteerd als een noodzakelijkheid van algemeen belang. Of Vos met dit gedicht het ‘morrende grauw’ heeft kunnen overtuigen is de vraag, maar deze steunbetuiging kon voor de beeldvorming in ieder geval geen kwaad.¹⁷

Ook in minder lokale kwesties koos Vos steevast de zijde van de stad. Dat bleek al toen hij in 1648 het vredesideaal van de Amsterdamse burgemeesters nadrukkelijk voor het voetlicht bracht en het zou steeds opnieuw blijken: bij de aanslag van Willem II op Amsterdam (1650); bij de omwentelingen in Engeland tussen 1649 en 1660;¹⁸ bij het ontzet van Kopenhagen in 1658 en bij de ontvangst van verschillende gasten uit de Oranjefamilie in 1659 en 1660. Ter illustratie ga ik kort in op het *Ontzet van Kopenhagen*, het lange gedicht dat Vos schreef naar aanleiding van de zeeslag in de Sont in november 1658. Dit gedicht werd op 17 januari 1659 op het podium van de Amsterdamse schouwburg gepresenteerd en verscheen in hetzelfde jaar in druk (Vos 1659). Het beschrijft de strijd tussen de Denen en de Zweden episch, als een strijd tussen de ‘goeden’ en de ‘slechten’, die dankzij de Nederlandse vloot in het voordeel van de ‘goeden’ beslist wordt. De strijd woedt echter voort, zo laat Vos blijken door het abrupte einde van het gedicht. Een lofzang op de Deense koning wordt midden in een zin afgebroken:

[...] Wie nu wil leeven door uw stryen,
 Moet zingen hoe uw zwaardt... Wie steurt my? Wat gerucht
 Verlet myn stramme pen? Ik hoor een bang gezucht,
 Ja klaagen, karmen, dat doormengelt wordt met schreien.
 Het komt ons aan het Y van Koerlandt overweien.
 (v. 962-966)

¹⁷ Het is overigens onduidelijk hoe publiek deze steunbetuiging was, de eerst bekende druk van het gedicht is die in het postume *Alle de gedichten* II (1671).

¹⁸ De gedichten die Vos naar aanleiding van de gebeurtenissen in Engeland schrijft, lijken vanwege de heftige anti-Cromwell- en pro-Stuart-sentimenten op het eerste gezicht aan te sluiten bij de visie van de Oranjes en niet de visie van Amsterdam. Dat het zo simpel niet lag en dat de gedichten van Vos wel degelijk de visie van een deel van de Amsterdamse regenten ondersteunden, blijkt uit Helmers 2011.

Nieuwe Zweedse gruweldaden, deze keer ten opzichte van ‘Koerlandt’, een staat in Polen, leiden Vos af en doen hem uiteindelijk, een tiental regels later, het schrijven volledig staken. Schenkeveld-van der Dussen interpreteert het pessimistische open einde poëticaal: zij stelt dat het illustreert dat Vos in zijn gedichten de werkelijkheid niet wil idealiseren, maar juist zo chaotisch voor wil stellen als zij, in zijn ogen, werkelijk is (Schenkeveld-van der Dussen 2001, 106-107). Volgens mij zou het open einde ook gelezen kunnen worden in het licht van de stedelijke politieke agenda: met de opdracht aan Sofia Amalia, de echtgenote van koning Frederik III van Denemarken, presenteert Vos zijn gedicht als een bindmiddel tussen de Republiek en Denemarken, wier relatie na de overwinning enige averij had opgelopen (Noordam 1940, 98-100). Vos nam met het open einde stelling in het debat dat gaande was over de rol van de Republiek in de Noordse oorlog en dat de oorzaak was van de bekoelde relatie: door de expansiedrift van Zweden te benadrukken, ondersteunt Vos de Amsterdamse visie dat de Republiek zich nog niet uit de oorlog terug kan trekken. Amsterdam wilde de relatie met Denemarken goed houden vanwege de handelsbelangen. Een voordracht voor de gezanten van de Deense koning in Amsterdam, op 7 februari 1660, bewijst dat het gedicht ook daadwerkelijk ingezet is om die relatie te verbeteren (Oey de Vita e.a. 1983, 186).

De stadsdichter over zijn functie

De stadsbestuurders konden niet om Vos heen: dat hij de functie van stadsdichter op zich wilde nemen, bleek uit de talloze gedichten en vertoningen die hij over de stad en de bestuurders schreef, en aan hen opdroeg. Dat de regenten deze dichtproductie moesten waarderen, werd in de gedichten zelf onderstreept door voortdurend te wijzen op het verband tussen kunst en politiek.¹⁹ De verantwoordelijkheden en mogelijkheden die in de gedichten toegeschreven worden aan dichters of vertoningmakers, zijn velerlei. Ze hebben bijvoorbeeld de taak en de macht om (krijgs)helden onsterfelijkheid te verlenen door over hen te schrijven. Die functie onderstreept Vos in een puntgedicht dat hij adresseerde aan burgemeester Joan Huydecoper:

¹⁹ Vos sluit hiermee aan bij het vroegmoderne poëtische discours over de waarde van de dichtkunst, vgl. bijvoorbeeld Hoofts *Reden vande Waerdicheit der Poesie* (Jansen 2005). De redeneringen van Vos worden hier en in andere contemporaine teksten met name betrokken op verheven genres als tragedie en epos. Vos laat in het midden over welke genres hij het heeft, maar omdat ze voorkomen in lyriek (met name in politieke gedichten), ligt het voor de hand deze er ook bij te betrekken.

De krygsheldt weet de pen des dichters stof te geeven:
 Maar 's dichters veeder doet de doode krygsheldt leeven.
 De Tydt verwint het zwaardt: de pen het zwaardt en Tydt.
 De schoonste lauwer wordt aan 's dichters pen gewydt.
 (Vos 1662a, 469)

Met sententies in de *Zeekrygh*, een lang gedicht over de Eerste Engelse Zee-oorlog, wordt naar dezelfde functie verwezen: 'De Dichters hellen staagh naa Helden dapperheeden' (Vos 1662a, 299-332, v. 6) en 'Wie dat door 't lemmer sterft zal door de pen herleeven' (v. 354).

Behalve als middel om politici en krijgslieden te herdenken, wordt de poëzie af en toe ook gepresenteerd als middel om politici en krijgslieden te onderrichten. Naast kracht hebben zij immers ook wijsheid nodig: van de Deense koning Frederik III wordt in het *Ontzet van Koppenhaven* gezegd dat hij 'zoo veel door kunst als kracht kon stryen' (v. 301), en verderop in het gedicht klinkt het: 'Waar kracht en wysheidt is behoefte geen ander waapen' (v. 390). De twee genoemde maatschappelijke functies van poëzie – herdenken en onderrichten – komen samen in de beschrijving van de school van Pallas in de *Zeekrygh*:

De heilge Poëzy, die 't sterfelijk geslacht,
 Door vaarzen, leeven doet, behaagt 'er yders ooren.
 Uit Pallas' hooftschool wordt vernuft en moedt gebooren.
 (v. 172-174)

Een hele concrete publieke functie is de bescherming van politici tegen laster. Daar verwijst Vos bijvoorbeeld naar in het opdrachtgedicht bij de *Beschryvingen der Vertooningen, Die, door last der Wel-Eed. Eed. Heeren Burgermeesteren, op de Vreede tusschen Engelandt en Neederlandt, in 't jaar 1654, t'Amsterdam op de Markt vertoont zijn*:

[...] Al wat myn schildery*
 In zich verburgen heeft, zal u de dichtkunst mellen.
 O Vaaders, die de zeen door wijsheidt hulpt herstellen!
 Bespiegel ons Parnas: haar Hooftpoëeten zyn
 Om, wie op 't Kussen met drie kruisen hun fenyn
 Uitspuwen, door gedicht, voor 't hollen te betoomen.
 De Dichters veeders doen de lastermonden schroomen.
 (Vos 1662a, 603-605, v. 44-50)

*vertoning

De vertoningen, verklaard door gedichten, kunnen volgens Vos dus ingezet worden om laster in de richting van de burgemeesters af te wenden.

In hetzelfde opdrachtgedicht had Vos ook al een vierde maatschappelijke functie genoemd, namelijk het vermaken van de bestuurders ter ontspanning

van hun zware taken. Vos richt zich rechtstreeks tot de burgemeesters die hem de opdracht gaven vertoningen te maken en vraagt hun om tijd te maken voor zijn werk:

Vergun dat ik voor u mijn stomme schilderyen
 Doe spreken door mijn pen, de mondt van 't groot penseel.
 Op Vaaders van het Y, de Markt is mijn pannel:
 Ontslaa u voor een poos van uw' bekommelingen.
 De vlooten zullen nu elkaâr niet meer bespringen.
 (v. 10-14)

De vertoningen zullen op de markt door Vos' pen tot spreken worden gebracht en de burgemeesters worden aangespoord te profiteren van de vrede en ervan te genieten. Ook regenten moeten immers af en toe ontspannen:

Men wil het oor en oogh, bywyl, door kunst verzaaden.
 De zorgen voor 't Gemeen verpoostmen door 't tooneel.
 (v. 26-27)

De sententies wordt kracht bijgezet door een voorafgaande vergelijking met het Romeinse rijk, waar in vreedstijd ook de keizerlijke heldendaden verroond werden, ter lering en vermaak.

Door het benadrukken van het belang van poëzie en vertoningen voor de stad onderstreept Vos wat hij te bieden heeft. Regelmatig verwijst hij ook naar wat hij daarvoor terugverwacht van de regenten: de vraag om dichtopdrachten wordt soms bijna geëxpliciteerd. Dergelijke verwijzingen konden een belangrijke functie vervullen in een patronagerelatie zoals die tussen Vos en de regenten (De Beer 2007, 20, 22-24; Hendrix 1998, 255). Ze konden bijvoorbeeld fungeren als onderdeel van het uitgewisselde kapitaal: ze droegen bij aan het positieve beeld dat van de regenten gecreëerd werd, doordat ermee benadrukt werd hoe zij hun macht en rijkdom inzetten voor de goede zaak. De regenten werden neergezet als kunstminnaars. Bovendien kon Vos met dergelijke verwijzingen de uitwisseling van kapitaal stimuleren: door de patronagerelatie uit te lichten, werd de regentenklasse eraan herinnerd dat hij voor hen beschikbaar was, en tevens dat degene die in het gedicht centraal stond, geacht werd daarvoor een blijk van erkenning te geven. Uiteraard diende dit alles een beetje op de achtergrond te blijven, want het was voor zowel Vos als voor de regenten ongunstig als het bredere publiek het idee zou krijgen dat de gedichten enkel geschreven en gevraagd/ontvangen werden om er een slaatje uit te slaan. Er moest dus gezocht worden naar een subtiele wijze om patronagethematiek aan de orde te stellen.

Een pregnant voorbeeld is te vinden in een kort gedichtje voor de jonge Hugo de Groot, de kleinzoon van Grotius. Vos schrijft dit gedichtje, 'Aan

Huigo de Groot, zoon(tje) van den Ed. Heer Mr. Pieter de Groot, Pensionaris van Amsterdam, &c.’ (Vos 1662a, 843-844) waarschijnlijk in 1660, het jaar waarin diens vader Pieter de Groot pensionaris van Amsterdam werd, en daarmee een potentiële patroon voor Vos.²⁰ Hugo de Groot jr., die in 1660 pas twee jaar oud was, wordt rechtstreeks aangesproken, eerst met een lofzang op zijn vader en grootvader (1-10), daarna met een aansporing hun voorbeeld te volgen (11-20). Vos eindigt het gedicht met de volgende regels:

Bestel, o kindt van hoop! mijn veeder stof tot zingen.
Een pen die dichtstof heeft is quaalijk te bedwingen.

Het kind wordt een toekomst toegewenst die tot bewondering aanzet. Dit is een rechtstreeks aanspreken van de kleine Hugo – en daarmee ook van zijn vader – als potentiële patroon. Vos spoort hem aan om dichtstof te verschaffen, en gebruikt daarvoor de term ‘bestellen’, die ook een zakelijke connotatie heeft. De opdracht bij de *Zeekrygh* aan Joan Huydecoper kent vergelijkbare zakelijke formuleringen: Vos spoort Huydecoper bijvoorbeeld aan zijn gedicht te lezen met de formulering ‘Zoo gaa met my in zee’ (v. 36) – een formulering die bovendien woordspelig aan de inhoud van het gedicht refereert. De sententie waarmee de opdracht eindigt, ‘Elk is aan dienst verplicht’, slaat evenveel op de situatie van Huydecoper, als op die van Vos.

Ook het rechtstreeks aanspreken van regenten als ‘vrienden’ of ‘mecenassen’ maakt deel uit van de patronagethematiek.²¹ Door deze naam te gebruiken sluit Vos aan bij een traditie waarin gerefereerd wordt aan grote dichters uit de klassieke oudheid, zoals Vergilius, die gesteund werd door Maecenas (Kempers 1998). Zowel Vos als de regenten hebben baat bij deze vergelijking: Vos stelt zichzelf zo op één lijn met de beroemde en gewaardeerde autoriteit Vergilius; van de regenten wordt hun welvaart en kunstliefde onderstreept. Door het gebruik van de term ‘vriend’ werd de relatie met de regenten naar de buitenwereld voorgesteld als meer dan een zakelijke afspraak van geven en nemen, terwijl de term tegelijkertijd juist dát betekende: een subtiele manier dus om naar de patronagerelatie te verwijzen (Stegeman 1997, 117-118).

Een voorbeeld van het aanspreken van een regent als mecenas komt uit een van de gedichtjes die deel uitmaken van de beschrijving van de verto-

²⁰ Het gedichtje is ongedateerd en er is geen afzonderlijke druk overgeleverd, maar het is aannemelijk dat het na het aantreden van Pieter de Groot in 1660 geschreven is, omdat hij toen pas naar Amsterdam kwam. Bovendien was het zoon(tje), Hugo de Groot, pas in 1658 geboren. Zie over Pieter de Groot Cornets de Groot 1847.

²¹ De term ‘vriendschap’ werd in de zeventiende eeuw ook gebruikt voor meer zakelijke relaties zoals een patronagerelatie, vgl. Kooijmans 1997, Stegeman 1997, Thoen 2007.

ningen van de blijde inkomst van Geeraerd Bicker als drost van Muiden in 1649:

De liersnaar van Apol die onlangs om het sterve'
 Van Hooft, erbarmlyk klonk, geeft nu een bly geschal.
 De vleiende Merkuur en schrandere Minerve,
 Verlaaten 't hoogh Parnas, om 't laage Muiderdal,
 Om hier by Bikker, haar Meceen, op 't Slot te woonen.
 Waar dat Meceenen zijn komt zich de kunst vertoonen.
 (Vos 1662a, 594)

Vooraf de afsluitende sententie vat de kern van de patronagerelatie goed samen. Een regent moet zich als een mecenas gedragen om zichzelf in kunst verbeeld te zien.

Concluderend

Vos was een van de dichters die in talloze gedichten en vertoningen de lof zong van Amsterdam en haar regering. Hij prees Amsterdam als stad van vrede, vrijheid, handel en culturele bloei en legde de verantwoordelijkheid daarvoor grotendeels bij de stadsregenten, die hij presenteerde als 'vaders' van de stad. Hij ondersteunde hun beleid in gedichten naar aanleiding van lokale en (inter)nationale gebeurtenissen, gebouwen en personen waarbij Amsterdam belang had.

Hoewel Vos dit soms in opdracht gedaan zal hebben, deed hij het minstens zo vaak op eigen initiatief. Hij werd een enkele keer beloond met geld of geschenken, maar veel vaker met abstracte diensten van de machtige stadsregenten. Omdat de functie van stadsdichter als zodanig niet bestond, kon onderhandeld worden over de condities. Het stadsdichterschap werd ingevuld in een wisselwerking tussen dichters en regenten. De individuele relatie, in een vorm van patronage, speelde hierbij een centrale rol en Vos' gedichten fungeerden binnen deze relatie als communicatiemiddel en platform om te laten zien wat hij te bieden had en te onderstrepen dat hij daar iets voor terug verwachtte.

Literatuur

ABRAHAMSE 2010

J.E. Abrahamse, *De grote uitleg van Amsterdam. Stadsontwikkeling in de zeventiende eeuw*. Bussum, 2010.

BAKKER 2004

B. Bakker, 'De zichtbare stad 1578-1813', in: W. Frijhoff & M. Prak (ed.), *Geschiedenis van Amsterdam. Centrum van de wereld 1578-1650*. Deel II-1. Amsterdam 2004, 17-101.

- DE BALBIAN VERSTER 1932
J.F.L. de Balbian Verster, *Burgemeesters van Amsterdam in de 17e en 18e eeuw*. Zutphen, 1932.
- DE BEER 2007
S. de Beer, *Poetry and Patronage. Literary Strategies in the Poems of Giannantonio Campano*. Ongepubliceerd proefschrift, Universiteit van Amsterdam, 2007.
- BRINKMAN 2011
H. Brinkman, 'De Gentse dichter Everaert Taybaert en het stadsdichterschap in de late middeleeuwen', in: *Spiegel der Letteren*, 53, 4, 2011, 419-442
- CORNETS DE GROOT 1847
J.P. Cornets de Groot, *Levensschets van mr. Pieter de Groot, Gezant der vereenigde Nederlanden*. Den Haag, 1847.
- VAN DIXHOORN 2009
A. van Dixhoorn, *Lustige geesten. Rederijkers in de Noordelijke Nederlanden (1480-1650)*. Amsterdam, 2009.
- DROOG 2011
B.F.M. Droog, 'Stadsdichters in Nederland en Vlaanderen', geraadpleegd 13 januari 2011 op www.epibreren.com/stadsdichters
- DUDOK VAN HEEL 1990
S.A.C. Dudok van Heel, 'Amsterdamse burgemeesters zonder stamboom. De dichter Vondel en de schilder Colijns vervalsen geschiedenis', in: *De zeventiende eeuw*, 6, 1, 1990, 144-151.
- DUDOK VAN HEEL 1995
S.A.C. Dudok van Heel, 'Op zoek naar Romulus en Remus', in: *Jaarboek van het genootschap Amstelodamum*, 87, 1995, 43-70.
- DUDOK VAN HEEL 2008
S.A.C. Dudok van Heel, *Van Amsterdamse burgers tot Europese aristocraten: hun geschiedenis en hun portretten: De Heijnen-Maagschap 1400-1800*. 2 dln. Den Haag, 2008.
- ELIAS 1903-1905
J.E. Elias, *De Vroedschap van Amsterdam 1578-1795*. 2 dln. Haarlem, 1903-1905.
- ERENSTEIN 1998
R. Erenstein, 'Patronage en mecenaat in het theater', in: *Tijdschrift voor literatuurwetenschap*, 3, 4, 1998, 273-287.
- FALKENBURG 1999
R. Falkenburg (ed.), *Hof, staats- en stadsceremonies = Court, State and City Ceremonies*. Zwolle, 1999.
- FRIJHOFF e.a. 2005
W. Frijhoff & M. Prak (ed.), *De geschiedenis van Amsterdam. Zelfbewuste stadstaat 1650-1813*. Deel II-2. Amsterdam, 2005.
- GEERDINK 2011
N. Geerdink, 'Een glazenmaker op de Parnas: Jan Vos (1610-1667) als dichter en glazenmaker', in: *De zeventiende eeuw*, 27, 2011. [ter perse]
- HELMERS 2011
H. Helmers, *The Royalist Republic. Literature, Politics, and Religion in the Anglo-Dutch Public Sphere (1640-1660)*. Ongepubliceerd proefschrift, Universiteit Leiden, 2011.

- HENDRIX 1998
H. Hendrix, 'Literatuur en mecenaat in de Renaissance', in: *Tijdschrift voor literatuurwetenschap*, 3, 4, 1998, 243-257.
- HUMMELEN 1973
W.M.H. Hummelen, 'Rembrandt und Gijsbrecht. Bemerkungen zu den Thesen von Hellinga, Volskaja und Van de Waal', in: *Neue Beiträge zur Rembrandt-Forschung*, Berlin, 1973, 151-161.
- HUMMELEN 1999
W.M.H. Hummelen, "'Veel huyskens daer De Retoryck op was". Stellingen van rederijkerskamers bij Blijde Inkomsten', in: R. van Falkenburg e.a. (ed.), *Hof, staats- en stadsceremonies / Court, State and City Ceremonies*. Zwolle, 1999, 95-123. (Nederlands kunsthistorisch jaarboek, 49)
- JANSEN 2005
J. Jansen (ed.), *P.C. Hoof, Reden vande Waerdicheit der Poesie*. Amersfoort, 2005.
- JENSEN ADAMS 2009
A. Jensen Adams, *Public Faces and Private Identities in Seventeenth-Century Holland. Portraiture and the Production of Community*. Cambridge, 2009.
- KEMPERS 1998
B. Kempers, 'Van Maecenas naar modern mecenaat: twee millennia inhoud en illusie', in: *Tijdschrift voor literatuurwetenschap*, 3, 4, 1998, 258-272.
- KOOIJMANS 1997
L. Kooijmans, *Vriendschap en de kunst van het overleven in de zeventiende en achttiende eeuw*. Amsterdam, 1997.
- KOOPMANS e.a. 2010
J.W. Koopmans & W. Thomas (ed.), *Propaganda en spektakel: vroegmoderne intochten en festiviteiten in de Nederlanden*. Maastricht, 2010.
- LESGER 2008
C. Lesger, 'Merchants in Charge: The Self-Perception of Amsterdam Merchants, ca. 1550-1700', in: M.C. Jacob & C. Secretan (ed.), *The Self-Perception of Early Modern Capitalists*. New York, 2008, 75-97.
- MEIJER DREES 1999
M. Meijer Drees, 'Vechten voor het vaderland in de literatuur, 1650-1750', in: N.C.F. van Sas (ed.), *Vaderland. Een geschiedenis van de vijftiende eeuw tot 1940*. Amsterdam, 1999, 109-142.
- NAUTA 2002
R.R. Nauta, *Poetry for Patrons: Literary Communication in the Age of Domitian*. Leiden, 2002.
- VAN NIEROP 1997
H. van Nierop, 'Politics and the People of Amsterdam', in: P. van Kessel & E. Schulte (ed.), *Rome * Amsterdam. Two growing cities in seventeenth century Europe*. Amsterdam, 1997, 156-167.
- NOORDAM 1940
N.F. Noordam, *De Republiek en de Noordse oorlog 1655-1660*. Assen, 1940.
- OEY-DE VITA e.a. 1983
E. Oey-de Vita & M. Geesink, *Academie en schouwburg: Amsterdams toneelrepertoire 1617-1665*. Amsterdam, 1983.
- PLEIJ 1991
H. Pleij (ed.), *Op belofte van profijt. Stadsliteratuur en burgermoraal in de Nederlandse letterkunde van de middeleeuwen*. Amsterdam, 1991.

PLEIJ 2007

H. Pleij, *Het gevleugelde woord. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1400-1560*. Amsterdam, 2007.

Porteman e.a. 2008

K. Porteman & M.B. Smits-Veldt, *Een nieuw vaderland voor de muzen. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1560-1700*. Amsterdam, 2008.

RAMAKERS 1996a

B. Ramakers, '13 april 1458. Blijde inkomst van Filips de Goede in Gent. De theatrale versiering van vorstelijke intochten', in: R. Erenstein e.a. (ed.), *Een theatergeschiedenis der Nederlanden. Tien eeuwen drama en theater in Nederland en Vlaanderen*. Amsterdam, 1996, 56-63.

RAMAKERS 1996b

B. Ramakers, *Spelen en figuren. Toneelkunst en processiecultuur in Oudenaarde tussen Middeleeuwen en Moderne Tijd*. Amsterdam, 1996.

SCHENKEVELD-VAN DER DUSSEN 2001

M.A. Schenkeveld-van der Dussen, 'Ut pictura poesis? De paragone tussen dicht- en schilderkunst bij Jan Vos en Jan Six van Chandelier', in: *Nederlandse letterkunde*, 6, 2, 2001, 101-112.

SCHUFFEL e.a. 1998

J. Schuffel, M. Temme & M. Spies, 'Festzüge und Bühnenstücke: Antwerpen, Haarlem, Dordrecht', in: H. Lademacher (ed.), *Krieg und Kultur. Die Rezeption von Krieg und Frieden in der Niederländischen Republik und im Deutschen Reich, 1568-1648*. Münster, 1998, 325-345.

SCHWARTZ 1995

G. Schwartz, 'Apelles, Apollo en The Third Man. Schilderkunst, letterkunde en politiek rond 1650', in: *De zeventiende eeuw*, 11, 1, 1995, 122-132.

SMITS-VELDT 1997

M.B. Smits-Veldt, 'De viering van de Vrede van Munster in Amsterdam: de dichters Geeraardt Brandt en Jan Vos bevestigen hun maatschappelijke positie', in: *De zeventiende eeuw*, 13, 1, 1997, 193-200.

SNOEP 1975

D.P. Snoep, *Praal en propaganda: triumfalia in de Noordelijke Nederlanden in de 16de en 17de eeuw*. Alphen aan den Rijn, 1975.

SPEET 2008

F. Speet, 'Dichten voor eigen parochie. Stadsdichters in Nederland en Vlaanderen', in: *Ons Erfdeel*, 51, 1, 2008, 20-29.

SPIES 1991

M. Spies, 'Betaald werk? Poëzie als ambacht in de 17e eeuw', in: *Holland. Themanummer Kunst in opdracht in de Gouden Eeuw*, 23, 1991, 210-224.

SPIES 1993

M. Spies, 'Minerva's commentaar: gedichten rond het Amsterdamse stadhuis', in: *De zeventiende eeuw*, 9, 1, 1993, 15-34.

SPIES 1994

M. Spies, 'Verbeeldingen van vrijheid: David en Mozes, Burgerhart en Bato, Brutus en Cato', in: *De zeventiende eeuw*, 10, 1, 1994, 141-158.

SPIES 1997

M. Spies, 'De vrijheid in de *Olyf-Krans der Vrede* (1649)', in: *De zeventiende eeuw*, 13, 1, 1997, 201-208.

SPIES 1999

M. Spies, “Vrijheid, vrijheid”: poëzie als propaganda, 1565-1665’, in: E.O.G. Haitsma Mulier & W.R.E. Velema (ed.), *Vrijheid. Een geschiedenis van de vijftiende tot de twintigste eeuw*. Amsterdam, 1999, 71-98.

STEGEMAN 1997

S. Stegeman, *Patronage en dienstverlening: het netwerk van Theodorus Janssonius van Almeloveen (1657-1712) in de Republiek der Letteren*. Nijmegen, 1997.

THOEN 2007

I. Thoen, *Strategic affection? Gift Exchange in Seventeenth-Century Holland*. Amsterdam, 2007.

VOS 1648

J. Vos, *Vreede tusschen Filippus de vierde, koning van Spanje, en de staaten der vrye neederlanden*. Amsterdam: Jacob Lescaille, 1648. [KB 761 A 3:1]

VOS 1655

J. Vos, *Inwyding van het Stadhuis t’Amsterdam, door Jan Vos. Den tweeden Druk, Op nieuw vermeerderd*. Amsterdam, Jacob Lescaille, 1655. [UBL Pamflt. 1655:3]

VOS 1659

J. Vos, *Ontzet van Koppenhaven, Onder ’t beleit van den Ed. Gestr. Heer Jakob van Wassenaer, Ridder der Koningl. Ordre van Denemarken, Heer van Wassenaer, Obdam, &c. &c. L. Admiraal van de Scheeps-Vlooten der Vereenighde Nederlanden, &c. &c.* Amsterdam, Jacob Lescaille, 1659. [KB 2110 B 8]

VOS 1662a

J. Vos, *Alle de gedichten*. Deel I. Amsterdam, Jacob Lescaille, 1662. [DBNL]

VOS 1662b

J. Vos, *De vergrooting van Amsterdam*. Amsterdam, Jacob Lescaille, 1662. [KB pflt 8666]

VOS 1671

J. Vos, *Alle de gedichten*. Deel II. Amsterdam, Jacob Lescaille, 1671. [DBNL]

WORP 1879

J.A. Worp, *Jan Vos*. Groningen, 1879.